

Länsstyrelsen
Skåne

Musselinventering Pinkabäcken 2014

Eftersök av flodpärlmussla (*Margaritifera margaritifera*)

Titel: Musselinventering Pinkabäcken 2014 - Eftersök av flodpärlmussla (*Margaritifera margaritifera*)

Utgiven av: Länsstyrelsen Skåne

Författare: Marie Eriksson och Mikael Svensson

Kontakt författare: Marie Eriksson
Länsstyrelsen Skåne
205 15 Malmö
marie.m.eriksson@lansstyrelsen.se
Telefon 010-224 13 10

MS Naturfakta
Box 107
283 22 Osby
msnaturfakta@telia.com
Telefon 0479-105 36, 0705-91 05 36

Beställning: Länsstyrelsen Skåne
Samhällsbyggnad
205 15 Malmö
Telefon 010-224 10 00

Copyright: Länsstyrelsen Skåne

Diarienummer: 502-29597-2013, 1200-001

ISBN: 978-91-87423-89-5

Rapportnummer: 2014:44

Layout: Marie Eriksson

Tryckeri, upplaga: Länsstyrelsen Skåne, 25 ex

Tryckår: 2014

Omslagsbild: Fina lek- och grusbottnar samt förekomst av död ved i Pinkabäcken (foto: Marie Eriksson, Länsstyrelsen Skåne).

Samtliga foton i rapporten är tagna av Marie Eriksson, Länsstyrelsen Skåne.

Förord

I denna rapport presenteras resultaten från en översiktlig musselinventering, som gjordes under en dag, våren 2014 i Pinkabäcken. Lursjöbäcken/Pinkabäcken är ett biflöde till Almaån tillhörande Helge å:s vattensystem. Namnet Pinkabäcken ger vissa associationer, men härrör i själva verket från Pinkatorpet som är beläget invid Lursjöns utlopp in i Pinkabäcken. På Pinkatorpet tillverkades bjällror till kreaturen. Pinka är i själva verket ett verb och det sades att man pinkade bjällror ur metallbitarna (Marianne Blad, Länsstyrelsen Skåne, muntl.). Samma dag undersöktes även musselbeståndet i Sjomellet's inlopp i Ballingslövssjön samt strandzonen i Ballingslövssjöns norra del. Sjomellet är en vattendragssträcka mellan Ottarpasjön och Ballingslövssjön, längre nedströms Pinkabäcken.

Inventeringen fokuserade främst på flodpärmussla (*Margaritifera margaritifera*) som är en av de sju inhemska stormusselarterna samt en Natura 2000-art. I Skåne är flodpärmusslan sällsynt och finns endast kvar i ett fåtal vattendrag. Bestånden består av mycket gamla individer och det saknas nästan helt yngre individer. I och med att förnyringen inte fungerar är bestånden på utdöende i Skåne. För att kunna skydda bestånden och deras livsmiljö är det därför viktigt att få kunskap om var det fortfarande finns kvar bestånd med levande flodpärmusslor.

Huvudsyftet med denna rapport är att tillgängliggöra resultaten från den översiktliga musselinventeringen i framförallt Pinkabäcken men också i Sjomellet/Ballingslövssjön. Musselinventeringen ingår som en del i arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter, i den regionala miljöövervakningen samt karaktärisering inom vattenförvaltningsarbetet.

MS Naturfakta AB har på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne län utfört musselinventeringen i samarbete med länsstyrelsepersonal. Fältarbetet utfördes den 25 maj 2014 av Mikael Svensson (MS Naturfakta AB) och Marie Eriksson (Länsstyrelsen i Skåne län). Mikael Svensson har datalagt och sammanställt materialet samt tillsammans med Marie Eriksson skrivit rapporten. Projektet har bekostats med medel från Havs- och vattenmyndigheten inom ramen för regional miljöövervakning och vattenförvaltningsarbetet.

Malmö december 2014

Marie Eriksson
Miljö- och vattenstrategiska enheten/
Miljöavdelningen

Susanne Dahlberg
Tf. chef Miljö- och
vattenstrategiska enheten

Innehållsförteckning

FÖRORD	3
INLEDNING	5
Pinkabäcken	7
Sjömället och Ballingslövssjön norra strand	8
RESULTAT	9
SAMMANFATTNING	11
TACK	12

Inledning

Länsstyrelsen i Skåne har vid flera tillfällen i samband med Helgeåns vattenvårdskommittémöten kontaktats av Christer Jönsson. Christer har haft önskemål om att Länsstyrelsen Skåne ska inventera hans vatten, eftersom han tidigare har funnit skal av flodpärlmussla (*Margaritifera margaritifera*) på sina marker. Christer Jönsson är skogsägare med marker längs Pinkabäcken mellan Lursjön och Ottarpasjön i norra Skåne. Han berättade senast 2013 att han var mycket oroad av de låga vattennivåerna under sommaren 2013 och huruvida de låga flödena kunde ha påverkat ett eventuellt kvarvarande bestånd av flodpärlmussla.

Flodpärlmusslan (*Margaritifera margaritifera*) är en av Sveriges sju inhemska stormusselarter och är dessutom en Natura 2000-art. I Sverige är flodpärlmusslan Starkt hotad (EN) enligt rödlistan 2010 (ArtDatabanken, SLU). I Skåne är flodpärlmusslan mycket sällsynt och finns endast kvar i ett fåtal vattendrag, bl.a. i Almaåsystemet (088 Helge å) som Pinkabäcken utgör en del av. Den är därmed, till skillnad från i övriga Sverige, mer hotad i Skåne än vad tjockskalig målarmussla (*Unio crassus*) är. De skånska flodpärlmusselbestånden består av mycket gamla individer och det saknas nästan helt yngre individer. I och med att flodpärlmusslans föryngring inte fungerar är bestånden på utdöende i Skåne. För att kunna skydda bestånden och deras livsmiljö är det därför viktigt att få ökad kunskap om var i Skåne det fortfarande finns kvar bestånd med levande flodpärlmusslor, vilka faktorer som hotar respektive musselbestånd samt vilka åtgärder som är möjliga att genomföra för att gynna musslan.

Figur 1. Markägaren visar upp de skal av flodpärlmussla som han hittade vid Pinkabäcken för cirka 10 år sedan.

Länsstyrelsen har tidigare inte haft resurser, men lyckades lösa detta hösten 2013 och Mikael Svensson (MS Naturfakta AB) fick i uppdrag att tillsammans med Marie Eriksson (Länsstyrelsen Skåne) genomföra inventeringen i Pinkabäcken. Av olika skäl, bl.a. att det var mycket sent på hösten och att rådande väderförhållanden med höga vattenstånd inte var lämpliga för musselinventering, var det inte möjligt att genomföra ett fältbesök förrän våren 2014.

Den 25 maj besökte Mikael Svensson och Marie Eriksson Pinkabäcken tillsammans med Christer Jönsson. Han visade upp flera gamla, svartnade skal av flodpärlmussla som han hittat i bäcken ca 10 år tidigare (Figur 1). Med hjälp av vattenkikare genomförde vi en översiktlig inventering på en ca 300 m lång sträcka av bäcken (Figur 2). Dessutom undersöktes musselbeståndet längre nedströms i Sjömellets inlopp i Ballingslövssjön samt strandzonen utmed Ballingslövssjöns norra del. Sjömellet är en vattendragssträcka mellan Ottarpasjön och Ballingslövssjön. Vi stannade även till på ytterligare några platser i ån, men dessa inventerades inte då de inte utgjorde lämpliga lokaler för flodpärlmussla.

Figur 2. Pinkabäcken avvattnar Lursjön varifrån vattnet rinner ner till Ottarpasjön, vidare till Ballingslövssjön och därifrån ut i Almaån. Start- och slutpunkter för inventeringen är markerade med röda cirklar. Pinkabäcken tillhör vattenförekomsten Lilla å EU_CD: SE623624-138119, rinnsträcka RSTID: 62368571380102. Lursjön är vattenförekomst (EU_CD: SE623811-137924) medan Ottarpasjön och Ballingslövssjön är övriga vatten (NW623651-138131 respektive NW623505-138027). © Länsstyrelsen Skåne, © Lantmäteriet Geodatasamverkan – GSD Fastighetskartan raster.

Samtliga musslor som hittades på den undersökta sträckan i Pinkabäcken samt en delmängd av musslorna i Sjömellet/Ballingslövssjön artbestämdes och mättes med avseende på längd, höjd och bredd. Lokalbeskrivning upprättades för respektive lokal. All data avseende musslorna har lagts in i musselportalen (www.musselportalen.se).

Pinkabäcken

Pinkabäcken utgör utloppet från Lursjön, varifrån den rinner ner till Ottarpasjön, vidare ner via Sjömellet till Ballingslövssjön och därifrån ut i Almaån. Under riktigt torra somrar kan utloppet ur Lursjön vara torrlagt och det är då inte mycket vatten som rinner i bäcken. Den senaste riktiga torrsommaren inträffade 2013.

Pinkabäcken är i likhet med alla andra skånska vattendrag kraftigt påverkad av mänskliga aktiviteter. Större delen av sträckningen är omgrävd och rätad. I de nedre delarna av bäcken syns inte mycket av den ursprungliga sträckningen. Vattendraget har också utnyttjats för kraftutvinning och strax uppströms den inventerade sträckan finns rester av ett gammalt sågverk.

Christer Jönsson utgör ett gott exempel på en engagerad och naturvårdsintresserad markägare. På hans mark rinner Pinkabäcken orörd i flera fåror genom ett brett svämplan med en rejäl skyddszon längs vattendraget. Vattendragets bredd och djup varierar på ett naturligt sätt, vilket gör både bottenar och strömförhållanden varierade. Inventeringen visar på en mycket lämplig livsmiljö för flodpärlmussla på en stor del av den inventerade sträckan, med fina grus- och stenbottenar (Figur 3) samt död ved. På de översta delarna av sträckan dominerar dock finare sediment. Beskuggningen är hög och det finns djuphålur som förmodligen håller vatten även under torra somrar. För en mera utförlig lokalbeskrivning se Tabell 1.

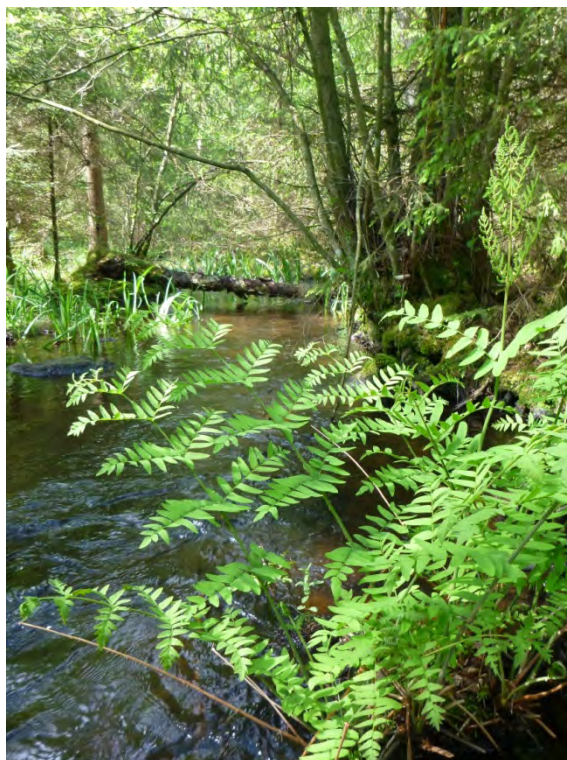

Figur 3. Pinkabäcken visade sig ha för flodpärlmusslan lämpliga och varierade miljöer, med avseende på strömförhållanden och botten djup samt fina grus- och stenbottenar.

Tabell 1. Lokalbeskrivning Pinkabäcken NV Tockarp. 0 = saknas, 1 = 0–5 %, 2 = 5–50 %, 3 = 51–100 %.

Lokalens längd	300 m	Bottensubstrat D1	Grus	Växtlighet D1	Övervattensväxter
Lokalens bredd	ca 5 m	Bottensubstrat D2	Sand	Växtlighet D2	Flytbladsväxter
Medeldjup	0,3 m	Bottensubstrat D3	Fina block	Växtlighet D3	Mossor
Maxdjup	0,8 m	Inbäddning	0	Närmiljö 0-30 m D1	Blandskog
Vattenhastighet	Strömmande	Findetritus	1	Närmiljö 0-30 m D2	Alsumpskog
Grumlighet	Klart	Grovdetritus	2	Närmiljö 0-30 m D3	
Vattenfärg	Ofärgat	Fin död ved	1	Strandmiljö 0-5 m D1	Klibbal
Vattentemperatur	18 °C	Grov död ved	1	Strandmiljö 0-5 m D2	Carex
Lufttemperatur	23 °C			Strandmiljö 0-5 m D3	

Längs stränderna sågs bestånd av ormbunken safsa (*Osmunda regalis*), (Figur 4).

Figur 4. Safsa (*Osmunda regalis*) växer i Pinkabäcken.

Sjömellet och Ballingslövssjön norra strand

Sjömellet är vattendragssträckan som förbinder Ottarpassjön med Ballingslövssjön. Sträckan är cirka mindre än 10 m bred och relativt djup samt omges av strandnära skog (Figur 5). På grund av djupet så kunde vi bara inventera sträckan precis vid inloppet i sjön samt utmed sjöns norra strand. Sjöns strandnära botten bestod framförallt av sand och grus.

Figur 5. Sjömellets inlopp i Ballingslövssjön samt sjöns norra del i anslutning till inloppet.

Resultat

Trots noggrant eftersök i Pinkabäcken (Figur 6), sågs inga spår efter vare sig levande eller döda flodpärlmusslor och inte heller några skalrester. På de allra översta delarna av sträckan, strax nedströms det gamla fallet vid Tockarps f.d. såg (Figur 7), hittades 1 skal och 5 levande exemplar av spetsig målarmussla (*Unio tumidus*) samt 7 skal av allmän dammussla (*Anodonta anatina*), se Tabell 2.

Tabell 2. Fynd av musslor på lokalen Pinkabäcken NV Tockarp.

Art	Vetenskapligt namn	Antal levande	Kommentar
Flodpärlmussla	<i>Margaritifera margaritifera</i>	-	Inga fynd trots goda förutsättningar
Spetsig målarmussla	<i>Unio tumidus</i>	5	41, 49, 56, 56, 57 mm + 1 skal
Allmän dammussla	<i>Anodonta anatina</i>	-	7 skal

Utöver musslorna sågs rikligt med fisk, ett stort stim med uppskattningsvis ca 300 mörtar och minst 5 abborrar. Mörtarna förmodligen uppvandrade från Ottarpsjön för att leka.

Figur 6. Noggrant eftersök av musslor i Pinkabäcken, med hjälp av vattenkikare.

Figur 7. I Pinkabäcken hittades musslor nedströms det gamla fallet vid Tockarps före detta såg.

Musslor samlades in från Sjömellets inlopp samt Ballingslövssjöns norra strandzon. Sammanlagt hittades tre arter stormusslor: spetsig målarmussla (*Unio tumidus*), äkta målarmussla (*Unio pictorum*) och allmän dammussla (*Anatina anatina*), (Figur 8). För utförligare information av musseldata, hänvisas till musselportalen (www.musselportalen.se).

Figur 8. Tre stormusselarter hittades i Sjömellets inlopp i Ballingslövssjöns samt utmed sjöns norra strand. Från vänster: äkta målarmussla, spetsig målarmussla och allmän dammussla.

Sammanfattning

I norra Skåne är förekomst av flodpärlmussla endast känd från de övre delarna av Almaåns vattensystem. De rikaste förekomsterna finns i Brönnestadsån (Hovdalaån). Från Tormestorpsån finns fynd av 1 levande mussla och i Hörlingeån finns ett mycket svagt bestånd i de nedre delarna. Uppgifterna om tidigare förekomst av flodpärlmussla i Pinkabäcken är helt nya och överraskande.

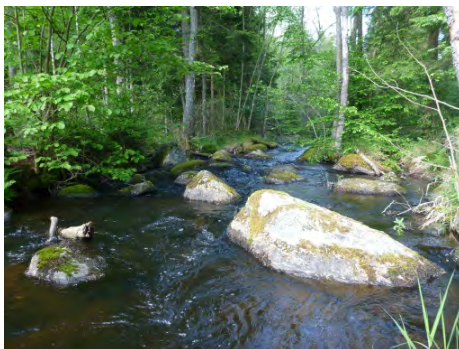
De mera lättillgängliga delarna av Pinkabäcken är kraftigt påverkade och saknar helt förutsättningar att hålla bestånd med flodpärlmussla. De undersökta delarna av bäcken ligger dolda från insyn, har en hög grad av naturlighet och omfattar mycket fina miljöer, såväl i vattendraget som i det omgivande svämplanet. På sträckan finns gott om lämpliga livsmiljöer för flodpärlmussla. På minussidan kan sättas att det rör sig om en ganska kort sträcka, mellan ett definitivt vandringshinder vid det gamla sågverket och de rätade och hårt rensade delarna nedströms. Återkommande uttorkning kan förmodligen vara en del av förklaringen till att arten saknas.

Fynden av spetsig målarmussla och allmän dammussla gjordes strax nedströms den gamla sågdammen. Eftersom flödena regelbundet är mycket låga är det troligen så att de musslor som finns i bäcken sitter koncentrerade i dammen och andra djupare partier, varifrån de ibland sköljs längre ner i bäcken.

Fiskfaunan i Pinkabäcken är inte särskilt väl undersökt. Elfiskeundersökningar har genomförts på en lokal vid två tillfällen. Sammanlagt har det konstaterats förekomst av 6 arter fisk: abborre, bäcknejonöga, gärs, gädda, lake och mört. Däremot är det osäkert om sträckan hyser något bestånd av öring.

De orörda delarna av Pinkabäcken är mycket fina och håller definitivt nyckelbiotopklass (Figur 9). Markägaren är stolt över sin fina bäck och det finns inget direkt hot mot miljöerna i dagsläget. Det bör dock övervägas om man kan få till stånd någon form av långsiktigt skydd, t.ex. i form av ett naturvårdsavtal.

En annan förbättrande åtgärd i Pinkabäcken skulle kunna vara att öppna upp vandringsvägen för fisk.

Figur 9. Den undersökta sträckan i Pinkabäcken håller nyckelbiotopklass och bör ha någon form av långsiktigt skydd.

TACK

Vi vill tacka markägare Christer Jönsson, för att han tryckte på för att Länsstyrelsen skulle inventera Pinkabäcken och att han ägnade en söndag till att guida oss runt i området.

Musselinventering Pinkabäcken 2014- Eftersök av flodpärlmussla (*Margaritifera margaritifera*)

Rapporten redovisar resultaten från en översiktlig musselinventering som utfördes under en dag i maj 2014 i Lursjöbäcken/Pinkabäcken. Pinkabäcken är ett biflöde till Almaån tillhörande Helge å:s vattensystem. Inventeringen fokuserade främst på flodpärlmusslan (*Margaritifera margaritifera*) som är en av de sju inhemska stormusselarterna samt en Natura 2000-art. Även musselbeståndet längre nedströms i Sjomellets inlopp i Ballingslövssjön samt strandzonen i Ballingslövssjöns norra del inventerades översiktligt. Undersökningen är en del av arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter, regional miljöövervakning samt karaktärisering inom vattenförvaltningsarbetet.

Länsstyrelsen
Skåne

www.lansstyrelsen.se/skane

I SAMARBETE MED: MS NATURFAKTA AB